

ALISHER NAVOIY

XALQARO JURNAL
INTERNATIONAL JOURNAL

VOLUME 1, ISSUE 1, 2021

ISSN 2181-1490

Doi Journal 10.26739/2181-1490

ALISHER NAVOIY

XALQARO JURNAL
INTERNATIONAL JOURNAL
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ

Tadjqiqot.uz

TOSHKENT-2021

**ALISHER NAVOIYNING 580 YILLIK
YUBILEYIGA BAG'ISHLANADI****ПОСВЯЩАЕТСЯ 580 ЛЕТНОМУ
ЮБИЛЕЮ АЛИШЕРА НАВОИ****DEDICATED TO THE 580th ANNIVERSARY
OF THE BIRTH OF ALISHER NAVOI**

Buyuk shoir va mutafakkir, atoqli davlat va jamoat arbobi Alisher Navoiyning bebaho ijodiy-ilmiy merosi nafaqat xalqimiz, balki jahon adabiyoti tarixida, milliy madaniyatimiz va adabiy-estetik tafakkurimiz rivojida alohida o'rin tutadi. Ulug' shoir o'zining she'riy va nasriy asarlarida yuksak umuminsoniy g'oyalarni, ona tilimizning beqiyos so'z boyligi va cheksiz ifoda imkoniyatlarini butun jozibasi va latofati bilan namoyon etib, yer yuzidagi millionlab kitobxonlar qalbidan munosib va mustahkam o'rin egalladi.

***O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Shavkat Miromonovich Mirziyoyev***

Бесценное творческое и научное наследие великого поэта и мыслителя, известного государственного и общественного деятеля Алишера Навои играет важную роль в истории не только отечественной, но и мировой литературы, развитии национальной культуры и литературно-эстетического мышления. В своих лирических и прозаических произведениях великий поэт, воспевая высокие общечеловеческие идеи, демонстрировал богатый лексический запас и выразительные средства родного языка, благодаря чему занял достойное место в сердцах миллионов читателей по всему миру.

***Президент Республики Узбекистан
Шавкат Миромонович Мирзиёев***

The invaluable creative and scientific heritage of the great poet and thinker, famous statesman and public figure Alisher Navoi has a special place not only in the history of our people, but also in the history of world literature, the development of our national culture and literary and aesthetic thinking. The great poet, in his poetic and prose works, with his whole charm and grace, has taken a worthy place in the hearts of millions of readers around the world, expressing the high universal ideas, the incomparable richness of words and the infinite possibilities of expression of our native language.

***President of the Republic of Uzbekistan
Shavkat Miromonovich Mirziyoyev***

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI

Bosh muharrir:

Mirzayev Ibodulla*f.f.d., professor
(O'zbekiston)*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Jabborov Nurboy*f.f.d., professor
(O'zbekiston)*ALISHER NAVOIY
XALQARO JURNALI HAY'AT A'ZOLARI:**Muhiddinov Muslihiddin***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Sirojiddinov Shuhrat***f.f.d., professor (O'zbekiston)***O'nal Kaya***f.f.d., professor (Turkiya)***Haqqulov Ibrohim***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Dilorom Salohiy***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Sodiqov Qosimjon***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Mark Tutan***f.f.d., professor (Fransiya)***Binnatova Almaz Ulvi***f.f.d., professor (Ozarbayjon)***Abduqodirov Abdusalom***f.f.d., professor (Tojikiston)***To'xliyev Boqijon***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Shodmonov Nafas***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Ramiz Asker***f.f.d., professor (Ozarbayjon)***Yo'ldoshev Qozoqboy***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Jo'raqulov Uzoq***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Vohid Turk***f.f.d., professor (Turkiya)***Nabiulina Guzal***f.f.d., professor (Tatariston)***Ibrohim Xudoyor***f.f.d., (Eron)***Yusupova Dilnavoz***f.f.d., dotsent (O'zbekiston)***Rahim Ibrohim***f.f.d., professor (Afg'oniston)***Ruzmanova Roxila***f.f.n., dotsent (O'zbekiston)*ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI ILMIY
MASLAHAT KENGASHI A'ZOLARI:**Xalmuradov Rustam***t.f.d., professor (O'zbekiston)***Normurodov Hasan***O'zbekiston qahramoni (O'zbekiston)***Sirojiddin Sayyid***O'zbekiston xalq shoiri (O'zbekiston)***To'xtasinov Ilhom***p.f.d. (O'zbekiston)***Rixsiyeva Gulchehra***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Toshqulov Abduqodir***i.f.n., (O'zbekiston)***Benedek Peri***f.f.d., professor (Vengriya)***Jurayev Mamatqul***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Olimov Karomatillo***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Dadaboyev Hamidulla***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Aitpayeva Gulnora***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Grigoryev Mixail***f.f.d., professor (Rossiya)***Shomusarov Shorustam***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Dyu Rye Andre***f.f.d., professor (Fransiya)***Pervin Chapan***f.f.d., professor (Turkiya)***Safarov Renat***f.f.d., professor (Tatariston)***Hamroyev Juma***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Ibrohimov Elchin***f.f.n., professor (Ozarbayjon)***Jo'rayev Shokirjon***F-m.f.d., professor (O'zbekiston)***Hasanov Shavkat***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Nurullo Oltoy***f.f.n., (Afg'oniston)***Xalliyeva Gulnoz***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Nodira Afoqova***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Aftondil Erkinov***f.f.d., professor (O'zbekiston)*

Главный редактор:

Мирзаев Ибадулла
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Жабборов Нурбой
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

**ЧЛЕНЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
АЛИШЕРА НАВОИ:**

Мухиддинов Муслихиддин
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Сирожиддинов Шухрат
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Унал Кая
д.ф.н., профессор (Турция)
Хаккулов Иброхим
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилором Салохий
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Содилов Косимжон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Марк Тутан
д.ф.н., профессор (Франция)
Биннатова Алмаз Улви
д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Абдукодиров Абдусалом
д.ф.н., профессор (Таджикистан)
Тухлиев Бокижон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Шодмонов Нафас
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Рамиз Аскер
д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Юлдашев Казакбай
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Журакулов Узок
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Вохид Турк
д.ф.н., профессор (Турция)
Набиулина Гузаль
д.ф.н., профессор (Татарстан)
Иброхим Худоёр
д.ф.н., (Иран)
Юсупова Дилнавоз
д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Рахим Иброхим
д.ф.н., профессор (Афганистан)
Рузманова Рохила
к.ф.н., доцент (Узбекистан)

**ЧЛЕНЫ НАУЧНОГО КОНСУЛЬТАТИВНОГО
СОВЕТА МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
АЛИШЕРА НАВОИ:**

Халмуродов Рустам
д.т.н., профессор (Узбекистан)
Нормуродов Хасан
Герой Узбекистана (Узбекистан)
Сирожиддин Саййид
Народный поэт Узбекистана (Узбекистан)
Тухтасинов Илхам
д.п.н. (Узбекистан)
Рихсиева Гулчехра
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Тошқулов Абдукодир
к.э.н., (Узбекистан)
Бенедек Пери
д.ф.н., профессор (Венгрия)
Джураев Маматкул
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Олимов Кароматилло
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дадабаев Хамидулла
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Айтпасва Гулнора
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Григорьев Михаил
д.ф.н., профессор (Россия)
Шомусаров Шорустам
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дю Рье Андре
д.ф.н., профессор (Франция)
Первин Чапан
д.ф.н., профессор (Турция)
Сафаров Ренат
д.ф.н., профессор (Татарстан)
Хамроев Джума
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Иброхимов Элчин
к.ф.н., профессор (Азербайджан)
Джураев Шокирджон
д.ф.-м. н., профессор (Узбекистан)
Хасанов Шавкат
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нурулло Олтой
к.ф.н., (Афганистан)
Халлиева Гулноз
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нодида Афокова
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Афтондил Эркинов
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Chief Editor:

Mirzaev Ibodulla*Doc. of philol. scien., professor (Uzbekistan)*

Deputy Chief Editor:

Jabborov Nurboy*Doc. of philol. scien., professor (Uzbekistan)*MEMBERS OF EDITORIAL BOARD OF
INTERNATIONAL JOURNAL OF ALISHER
NAVOI:**Mukhiddinov Muslikhiddin***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Sirojiddinov Shukhrat***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Unay Kaya***Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)***Khakkulov Ibrokhim***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Dilorom Salokhiy***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Sodikov Kosimjon***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Mark Tutan***Doc. of philol. scien., prof. (France)***Binnatova Almaz Ulvi***Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)***Abdukodirov Abdusalom***Doc. of philol. scien., prof. (Tajikistan)***Tukhliev Bokijon***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Shodmonov Nafas***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Ramiz Asker***Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)***Yuldoshev Kozokboy***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Jurakulov Uzok***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Vokhid Turk***Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)***Nabiulina Guzal***Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)***Ibrokhim Khudoyor***Doc. of philol. scien., (Iran)***Yusupova Dilnavoz***Doc. of philol. scien., assoc. prof. (Uzbekistan)***Rakhim Ibrokhim***Doc. of philol. scien., prof. (Afghanistan)***Ruzmanova Rokhila***Cand. of philol. scien., assoc. prof. (Uzbekistan)*MEMBERS OF SCIENTIFIC ADVISORY BOARD
OF INTERNATIONAL JOURNAL OF ALISHER
NAVOI:**Khalmuradov Rustam***Doc. of technic. scien., prof. (Uzbekistan)***Normurodov Khasan***Hero of Uzbekistan (Uzbekistan)***Sirojiddin Sayyid***People's poet of Uzbekistan (Uzbekistan)***Tukhtasinov Ilkhom***Doc. of pedag. scien. (Uzbekistan)***Rikhsieva Gulchekhra***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Toshkulov Abdukodir***Doc. of econ. scien., (Uzbekistan)***Benedek Peri** *Doc. of philol. scien., prof. (Hungary)***Juraev Mamatkul** *Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Olimov Karomatullo** *Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Dadaboev Khamidulla** *Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Aitpaeva Gulnora** *Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Grigorev Mikhail** *Doc. of philol. scien., prof. (Russia)***Shomusarov Shorustam** *Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Dyu Rye Andre** *Doc. of philol. scien., prof. (France)***Pervin Chapan** *Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)***Safarov Renat***Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)***Khamroev Juma***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Ibrokhimov Elchin***Cand. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)***Juraev Shokirjon***Doc. of phys.-math. scien., prof. (Uzbekistan)***Khasanov Shavkat***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Nurullo Oltoy***Cand. of philol. scien., (Afghanistan)***Khallieva Gulnoz***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Nodira Afokova***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Aftondil Erkinov***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)*

Саҳифаловчи: Абдулазиз Муҳаммадиев

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uzООО Tadqiqot город Ташкент,
улицы Амира Темура пр. 1, дом-2.Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uzTadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr. 1, House 2.Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

NAVOIY VA TILSHUNOSLIK MASALALARI

1.Dadaboyev Hamidulla

TORTMOQ LEKSIKASINING ALISHER NAVOIY DAVRI ESKI O‘ZBEK ADABIY
TILIDAGI MA’NOVIY QURILISHI9

NAVOIY VA JAHON ADABIYOTI

2.Kholbekov Muhammadjon

PERCEPTION AND INTERPRETATION OF CREATIVITY OF ALISHER NAVOI IN
FRENCH ORIENTAL STUDIES17

HAQIQAT SARI SAFAR

3.Muhiddinov Muslihiddin

SO‘Z FAZILATI29

4.Tanju Seyhan

ALÎ ŞİR NEVÂYÎ’DE SÖZ CEVHERİ, YERİ VE SÖZ SÖYLEME SANATI.....36

MA’RIFAT YOG‘DUSI

5.Ibrohim Haqqul

NAVOIY SHE‘RIYATIDA TARK TUSHUNCHASI.....47

NAVOIY POETIKASI

6.Salohiy Dilorom

ALISHER NAVOIY LIRIKASIDA BADIY SAN‘ATKORLIK MASALALARI.....53

7.Abdugodirov Abdusalom

NAVOIYNING TOJIK TILIDA TATABBU‘ G‘AZAL YARATISH MAHORATI63

ASLIYAT UMMONIDAN

8.Bertels Y.E

NAVOIY VA ATTOR. Rus tilidan I.K.Mirzayev tarjimasi.....67

9.Erkinov Aftondil, Qurbonov Abdumalik

ZIGRID KLAYNMIXEL – NAVOIY IJODINING XORIJLIK TADQIQOTCHISI
(Z.KLAYNMIXEL MAQOLASIGA SO‘ZBOSHI).....82

BAHOSIZ BITIKLAR

10.Sodiqov Qosimjon

«MUHOKAMATU-L-LUG‘ATAYN» QO‘LYOZMALARINING CHOG‘ISHTIRMA
TAHLILI VA ASAR VARIANTLILIGI MASALASI.....92

11.Yusupova Dilnavoz

MUXLISLAR TOMONIDAN TUZILGAN DEVONLAR: TALQIN, TAHLIL VA
TAHRIR.....101

TEMURIYLAR DAVRI TURKIY VA O‘ZBEK ADABIYOTI

12.Jabborov Nurboy MIRZO ULUG‘BEK DAVRI ADABIYOTI ALISHER NAVOIY TALQINIDA.....	111
---	-----

NAVOIY NASRI VA NAZMI NAFOSATI

13.Jo‘raqulov Uzoq “XAMSA”DA IDEAL TARIXIY OBRAZLAR TALQINI.....	121
14.Ataniyazova Muborak OLIM SHARAFIDDINOV VA NAVOIYSHUNOSLIK ILMI MUAMMOLARI.....	137

NAVOIY VA ADABIY TA’SIR MASALALARI

15.Binnatova Olmos Ulviy ALISHER NAVOIY MEROSINING ILMIY-NAZARIY TADQIQOTLARI TARIXIDAN.....	146
16.Mare Toutant LA REPONSE DU POÈTE CHAGHATAY NAVĀ’Ī AU POÈTE PERSAN NIZĀMĪ: LE SULTAN TIMOURIDE, « REFUGE DE LA CHARIA ».....	153
17.Amir Nemati Lima’i A COMPARISON: AMIR ALISHIR NAVA’I THE COUNTERPART OF KHAWAJA NIZAM AL-MULK TUSI OR KHAWAJA RASHID AL-DIN FADLULLAH HAMADANI	169
18.Xalliyeva Gulnoz, To‘rayeva Bahor NAVOIYSHUNOS Y.BERTELSNING KOMPARATIVISTIK TADQIQOTLARI XUSUSIDA.....	178
19.Muhitdinova Badia Muslihiddinovna THE IDEOLOGICAL DIRECTION AND MAIN ARTISTIC IMAGES OF DASTANS “KHUSRAV AND SHIRIN” AND “FARHOD AND SHIRIN”.....	192
20.Ruzmanova Roxila ALISHER NAVOIY G‘AZALLARI TA’SIRIDA YOZILGAN 33 NAZIRA.....	205

NAVOIY POETIKASI

АЛИШЕР НАВОИЙ ЛИРИКАСИДА БАДИЙ САНЪАТКОРЛИК МАСАЛАЛАРИ

Салоҳий Дилором Исомиддин кизи
профессор, филология фанлари доктори
Самарқанд давлат чет тиллар институти
E-mail: dsalohiy@gmail.com

For citation: Salokhiy D.I. ISSUES OF ARTISTIC SKILLS IN THE POETRY OF ALISHER NAVOI. Alisher Navoi. 2021, vol. 1, issue 1, (53-62) pp.

 DOI 10.26739/2181-1490-2021-1-6

АННОТАЦИЯ

Мақолада Алишер Навоий бадиий маҳорати масалалари ва шоирнинг бу соҳадаги лирик услуби муаммолари ҳақида сўз юритилади. Муаллиф улуғ шоир лирик услуби хусусиятларини унинг ўзи тартиб берган ва таҳрирдан ўтказган девонлари – “Бадоеъ ул-бидоя”, “Наводир ун-нихоя” ва “Хазойин ул-маоний” га кирган асарлар юзасидан таҳлил этади. Шоирнинг адабий-эстетик қарашлари унинг ғазалда асосий лирик қаҳрамон тимсолини яратишдаги бадиий усуллари, аруз вазнини қўллаш техникаси, шунингдек, ижтимоий мазмундаги шеърларида равшан намоён бўлади. Навоий девонларида етук шарқона исломий тафаккурнинг юксак бадиий ифодаси бўлмиш ҳамдлар кенг ўрин эгаллайди. Ҳамдларда даҳо сўз санъаткорининг умумбашарий ижоди ҳар қандай миллий, ирқий, диний, мафкураравий ҳудудларни ёриб чиқади ва инсонни улуғлаб, унинг камолоти учун хизмат қилади. Навоий ижодининг оламшумул аҳамиятини таъминловчи асосий омиллардан бири сифатида муаллиф унинг ислом маънавий хазинасидан, тасаввуф илмидан баҳрамандлиги, нақшбандия тариқатига мансублиги эканлигини таъкидлайди.

Мақолада Алишер Навоий ижодий лабораторияси хусусиятларидан бирини ўзида акс эттирган – ғазалларда мақтаъ қўллаш билан боғлиқ ижодий таҳрир ҳодисаси ҳақида ҳам фикрлар баён этилган.

Калит сўзлар: бадиий маҳорат, поэтик услуб, аруз техникаси, ҳамд ғазаллар, исломий тафаккур, тасаввуф, инсон камолоти, матнлардаги тафовутлар, мақтаъ, мазмун, таҳрир, тарих.

ВОПРОСЫ ХУДОЖЕСТВЕННОГО МАСТЕРСТВА В ЛИРИКЕ АЛИШЕРА НАВОИ

Салоҳий Дилором Исомиддин кизи
профессор, доктор филологических наук
Самаркандский государственный институт
иностранных языков
E-mail: dsalohiy@gmail.com

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются вопросы художественного мастерства Алишера Навои и проблемы лирического стиля поэта. Автор анализирует своеобразие лирического стиля поэта на материале составленных и отредактированных им самим его сборников стихов – “Бадоеъ уль-бидоя” (“Редкости начало”), “Навадыр ун-нихоя” (“Диковины конца”) и «Хазайин уль-маъани» («Сокровищница мыслей»). Художественно-эстетические взгляды поэта наиболее

ярко отражены в его художественных приёмах по созданию образа лирического героя, в применении техники аруза, также в стихах социального содержания. В сборниках стихов Наваи широкое место занимают газели-восхваления Великому Творцу, отражающие передровые идеи восточного религиозного мышления. В них поэт излагает свои гуманные размышления, которые выходят за рамки национальных, расовых, примитивно-религиозных, идеологических барьеров и восхваляют человека, служат для его духовного совершенства. Одним из основных критериев поэзии Наваи является отражение в ней позитивных идей суфизма, принадлежность поэта к суфийскому течению накшбандия.

В статье также излагаются мысли о применении Алишером Наваи принцип художественной редакции своих газелей, где в нескольких вариантах применяется мактаъ.

Ключевые слова: художественное мастерство, поэтический стиль, техника аруза, газели-восхваления, исламское мировоззрение, суфизм, совершенство личности, текстовые разнообразия, мактаъ, содержание, редакция, история.

ISSUES OF ARTISTIC SKILLS IN THE POETRY OF ALISHER NAVOI

Salokhiy Dilorom Isomiddin kizi
professor, doctor of philological sciences
Samarkand State Institute of
Foreign Languages
E-mail: dsalohiy@gmail.com

ANNOTATION

The article discusses the artistic skill of Alisher Navoi and the problems of the poet's lyrical style. The author analyzes the originality of the poet's lyrical style on the material of his own collections of poems composed and edited by his own - "Badoy ul-Bidoya" ("Rare Beginnings"), "Navadyr un-nihoya" ("The Beginnings of the End") and "Khaza'ine ul-Maani" ("Treasure of Thoughts"). The poet's artistic and aesthetic views are most vividly reflected in his artistic techniques to create the image of the lyrical hero, in the application of aruz technique, also in the verses of social content. In the collections of Navai poems, the Great Creator's ghazal praises, reflecting the advanced ideas of Eastern religious thinking, occupy a wide place. In them, the poet expresses his humane reflections, which go beyond national, racial, primitive-religious, ideological barriers and praise the person, serve for his spiritual perfection. One of the main criteria of Navai's poetry is its reflection of the positive ideas of Sufism, the poet's belonging to the Sufi Naqshbandia.

The article also outlines the idea of Alisher Navai's application of the principle of artistic version of his gazelles, where several variants use makta'.

Keywords: artistic skill, poetic style, aruz technique, gazelle-praise, Islamic worldview, Sufism, perfection of personality, textual diversity, makta', content, editorial, history.

Ватанимизнинг узок тарихидан бу кунга қадар дунё фани ва маданияти ривожига катта ҳисса қўшган донишманд алломалар ўтишганки, уларнинг сони ва салоҳияти даражасини бошқа бир халқ тарихи мисолида кўриш мушкул бўлса керак. Улар орасидаги ёрқин тарихий шахсиятлардан бири Низомиддин Мир Алишер Навоий эди. Мутафаккир шоир ва йирик давлат арбоби Алишер Навоий ўз даври сиёсий, ижтимоий ва маданий-маърифий ҳаётини бошқариб турган кучлардан бири эди. Шу боисдан у давлат сиёсати ва жамият ҳаётининг барча соҳаларини чуқур билар, инсонлар маиший турмушларида содир бўлаётган муаммоларни ҳам тушунар, даҳо ижодкор сифатида давлати ва жамияти такдирига бефарқ бўла олмас эди. Шоир ўрта асрларда Шарқда кечаётган романтизм шароитида ўзини ўйлантирган масалалар хусусида фақат бадиий сўз ва тимсоллар воситасида фикр-мулоҳазаларини билдириши мумкин эди. Шу боисдан у ўзининг ўлмас асарларида нафақат катта кўламдаги масалалар, балки жамият кишининг ҳар бир муаммоси ва қизиқишлари ҳақида аниқ, концептуал, дастурий хулосаларини ифода этади.

Алишер Навоий лирикаси хусусиятларини текшириш соҳаси кейинги йилларда қатор илмий тадқиқотлар билан бойиди. Аммо, бу мавзу ҳануз навоийшуносликнинг жуда кўп йўналишларида илмий изланишлар олиб боришга эҳтиёж туғдирмоқда. Бундай изланишлар жараёни Навоий поэтик услубининг ҳақиқий қиёфасини, унинг бутун бойлиги, гўзаллиги, сермазмунлигини кашф этиш имконияти бўлиб хизмат қилади.

Навоийнинг шеърий услубини аниқ тасаввур этиш учун бир қатор илмий масалаларга эътибор қаратиш лозим бўлади. Бу – шоирнинг аруз техникаси соҳасидаги маҳорати, унинг бадиий санъаткорлик соҳасида қўллаган янги тасвир усуллари ва кашфиётлари, шеър композицияси соҳасидаги янгича қарашлар, лириканинг ижтимоий вазифаси ҳақидаги ўзига хос мулоҳазалар ва шу каби масалалардан иборат.

Шарқ мумтоз адабиёти тарихида аруз вазнларидан энг мукаммал фойдаланган шоирлардан бири Алишер Навоийдир. У ўз бадиий ижоди мисолида ўрта асрларда араб ва форс-тожик адабиётларида анча мукаммал ишланган ва гўзал лирик шеърлар, девонлар шаклида оммалашган аруз вазнига асосланган шеърий санъатни туркий тил имкониятлари воситасида бадиийликнинг энг баланд мақомига кўтарди ва бу билан аруз фанининг яна бир тил доирасидаги назарий ва амалий тараққиётига асос солди. У ўзининг аруз назариясига бағишланган «Мезон ул-авзон» асарида бу илм соҳасидаги маълумотларни йиғиб, тартибга солиб, тушунтириб бериш билангина чегараланиб қолмади. Унинг бу рисолаи ёзишдан мақсади аруз фанидаги муаммоларни оммалаштириш, уларни араб ва форс-тожик адабиётлари майдонида олиб киришгина эмас, «балки аруз проблемаларининг бирмунча янги талқинини бериш ва арузни бойитиш» [Абдуғафуров 1996: 267] дан иборат эди.

Араб алифбосининг туркий тил эҳтиёжларига тўлиқ жавоб бера олмаслиги ва бу тил имкониятларини анча чегаралаб қўйиши, арузда битилган назмий асарларда бирор ҳарфнинг нотабий чўзилиши билан боғлиқ нуқсонлар юз бериши хусусида Заҳириддин Муҳаммад Бобур ўз даврида мухтасар маълумот берган эди. Маълумки, вазн шеърий мисраларда кўп ноаниқликларни равшанлаштиради. Сўз таркиби, талаффузи, шакл ва бўғинлари, мажозий маъно, кўп оҳанглилик каби унсурлар вазн талабларидан келиб чиқади. Агар матнда баъзи англашилмовчиликлар кўзга ташланса, уни вазн талаблари нуқтаи назаридан текшириб аниқлик киритиш мумкин.

Навоий лирикаси, эпик ва насрий асарлари вазнлари хусусида бир қатор илмий тадқиқотлар бажарилган бўлса-да, улар Навоийнинг аруз фанида нақадар мукаммал ижод этганлигини таъкидлаган, исбот этган ҳолда, унинг туркий аруз тараққиётига қўшган ҳиссасини аниқлаш учун етарли манба бўла олмайди. Бу ҳол Навоий ижодий жараёни хусусиятларини ҳам жиддий ва ҳар томонлама ўрганишни тақозо этади. Навоий асарлари матнларини вазнлар соҳасида қиёслаб ўрганиш натижалари эса шоир ғазаллари матнларининг мукаммалроқ, аслиятга яқинини топиш, илмий-танқидий матн яратиш соҳасидаги изланишларга муҳим янгилик бўлиб қўшилади.

Туркий тилли халқлар ижодиётида аруз жуда узоқ тарихга эга бўлса-да, уни адабиётшунослик фани талаблари нуқтаи назаридан назарий жиҳатдан ўрганган ва оммалаштирган шахс Навоий эди. Арузнинг амалий тараққиётини таъминлашда шоирнинг «Хазойин ул-маоний» девонларини тузиш давридаги ижодий меҳнати бошқа жуда кўп омиллар қаторида ўзига хос бир босқич бўлди.

Алишер Навоийнинг аруз соҳасида эришган ютуқлари ва унинг адабиётшуносликдаги аҳамияти белгиланар экан, энг аввало, XIV-XVI асрларда яшаган барча форс-тожик ва туркий шоирлар асарларининг поэтик матн вариантлари қиёсий текширилиши, иккинчидан, араб, форс-тожик ва туркий адабиётларда мавжуд бўлган барча асарларнинг вазн таҳрирлари соҳаси қиёсий ўрганилиши, учинчидан, келиб чиқиши туркий бўлиб, форс-тожик тилида ижод қилган шоирларнинг ҳам шеърий услублари ўрганилиши лозимдир. Бу ўз навбатида Навоий ижоди бадиий етуқлигига асос бўлган муҳим унсурларнинг очилиши учун имкон яратади.

Навоий ўзининг ҳар бир асарида адабиётга бирор янгилик беришни мақсад қилиб қўяди. Классик шеърятнинг энг кўп баҳс-мунозараларга сабаб бўладиган бадиий санъатлар соҳасида шоир ғазаллари вариантларини ўрганиш ҳам туркий шеърятнинг баъзи назарий масалаларини илмий идрок этишга, шубҳасиз, хизмат қилади:

Биринчидан, Алишер Навоий ўз лирикасида бадиий санъат воситаларидан мукаммал даражада фойдаланар экан, ўша давр туркий шеърятда аввалдан маълум бўлган ва

мустаҳкам қонуниятга асосланган санъатларнинг шоир ғоявий мақсадини янада аниқроқ акс эттириб фаолият кўрсата олиши мумкинлигини исботлаб берди.

Иккинчидан, Навоий бадиий адабиётнинг вазифаси жамиятга бадиий шаклда хизмат қилишдан иборат эканлигини, мукаммал яратилган инсоннинг фикри ва сўзи ҳам гўзал, мукаммал, ёқимли бўлиши лозимлигини ўз шеърляти мисолида тасдиқлайди. Бу билан Навоий ўрта аср шарқ адабий мероси бутун инсоният келажига дахлдор оламшумул аҳамиятга эга бўлиб, унинг шаклбозликдангина иборат эмас эканлигини қайта-қайта уқдиради. Агар лириканинг катта ижтимоий вазифаси шубҳасиз равшан бўлмаганда эди, Навоий ўз шеърларидаги ҳар бир байт ёхуд сўз мавқеи масаласига жиддий эътибор бермаган бўлар эди.

Учинчидан, шоир туркий тил хусусиятлари, стилистикаси қонуниятлари, оғзаки бадиий ёдгорликларнинг ёзма адабиётга, хусусан, лирикага таъсири масаласи, умуман, XV аср ижодий поэтик услуби ва бу услуб негизини ташкил этувчи халқчиллик тамойилини мукаммал даражага етказишга муваффақ бўлди. Шоир янги туркий сўзлар, иборалар, мақолларни ўз назмига киритди, уларга сайқал берди. Демак, туркий тилнинг ҳазрат Навоий ижоди орқали бойиши ва янгилалиши, камолот чўққисига кўтарилишида унинг ўзига хос эстетик заковатининг ҳам маълум даражада ўз ўрни ва ҳиссаси бор экан.

Тўртинчидан, «Мажолис ун-нафоис» тазкирасидан маълумки, Навоий ўзидан илгари ўтган замондош шоирлар ижодини зийраклик билан кузатган, бадиий жиҳатдан таҳлил этган, баъзиларига ўз мулоҳазаларини билдирган. Навоий таҳлиллари чуқур назарий асосда пухта ишланган илмий таҳлиллар бўлиб, ўрта аср схоластикасидан анча йироқдир. Навоий ўз асарларига ҳам танқидий нуқтаи назардан ёндашади, таҳлил этади, қайта ишлайди. Демак, Алишер Навоий бугунги ривожланган адабиётшунослигимиздаги аналитик услубнинг ҳам бошловчиси, асосчиси бўлиб қолади.

Бешинчидан, Навоий даврида бадиий санъат воситалари ҳақидаги илмларни ўрганиб, умумлаштириб ва тасниф этиб берувчи Ҳусайн Воиз Кошифийнинг «Бадоеъ ал-афкор фии санойиъ ал-ашъор» ва Атоуллоҳ Ҳусайнийнинг «Бадойиъ ус-санойиъ» асарларининг пайдо бўлиши ҳодисаси ўша даврда адабиётшуносликнинг бу соҳасига нисбатан бўлган қизиқишни кучайтирди. Навоийнинг ўз шеърларида бадиий санъатлар тақомилига эътибор бериши унга замондош бўлган ва ундан кейин ижод этган туркий тилли шоирларни ҳам ижодий изланишларга рағбатлантирди. Заҳириддин Муҳаммад Бобур, Фузулий, Огаҳий, Аваз Ўтар, Фурқат каби шоирлар ижоди бунга ёрқин мисол бўла олади.

Алишер Навоий ғазаллари матнларининг бадиий санъат воситалари нуқтаи назардан таҳлили ва талқини унинг ниҳоятда кенг дунёқараши ва заковати, шеършунослик соҳасидаги чуқур билими ва ўз даври учун тараққийпарвар бўлган ғоявий-эстетик мавқеидан далолат беради.

Алишер Навоий бадиий асар композициясини ишлашда жаҳон адабиёти миқёсида тенги йўқ сўз санъаткорларидан бири ҳисобланади. У ўзининг биринчи расмий девони «Бадоеъ ул-бидоя»га ёзган дебодасида ғазал поэтикаси ва композицияси масалаларига тўхталади ва бир қатор танқидий мулоҳазалар баён этади.

У шеърнинг ғоявий ва бадиий таъсир кучига алоҳида эътибор бергани ҳолда, ғазалнинг ғоявий-эстетик асосларини ташкил этувчи қатъий адабий қонуниятларни юзага келтиради, деб ҳисоблайди. Шу мақсадда шоир шарқ девончилиги соҳасида тўпланган анъана ва тажрибаларни умумлаштириб, уларни тамоман янги шакл ва мазмунда ривожлантириб дунёга келтирган девони «Бадоеъ ул-бидоя»га «Дебодача» ёзади. Бу дебодача Навоий бадиий ижодда халққа фойдали мазмуннинг муҳимлиги, бадиий шаклнинг ҳам гўзал ишланган бўлиши, ғазал яратганда кўпроқ мавзунинг яқинроқ усулда ёзилишига эътибор бериш, ҳар бир лирик жанр хусусиятига кўра мазмун танлаш, муҳаббат ҳақидаги шеърларда ҳам маърифатли фикрларни жойлаштириш, бу навъ шеърятда беҳаё тавсифни йўлатмаслик масалалари хусусида фикр билдиради.

Навоий ижодий принципининг муҳим кўринишларидан бири сифатида унинг ўз девонларини «Дебодача»лар билан таъминлаганлиги ҳодисасини қайд этиш лозим. Бу мавзу ўзбек адабиётшунослигида [Зоҳидов 1975: 84-89; 1980: 123], [Солиҳова 1968: 36-49] мақолаларида, [Каримова 1993: 18-19] номли муаллифнинг номзодлик диссертациясида махсус ўрганилган. Шоир ўзи тартиб берган «Бадоеъ ул-бидоя», «Наводир ун-нихоя» девонлари, «Ҳазойин ул-маоний» девонлар куллиятига махсус дебодачалар ёзади. «Наво-

дир ун-нихоя» девонига ёзилган дебеча ҳали номаълум бўлиб, бизгача етиб келган икки дебеча мазмунидан англашилишича, Навоийни композиция борасида нафақат алоҳида олинган лирик жанр доирасидаги, балки, умуман бадиий ижоддаги анъанавий якраңглик қаноатлантирмай, у бу соҳада ҳам яңгиликка, мукамалликка интилади. Шу жиҳатдан мазкур «Дебеча»лар, шоир девонлари мундарижаси ҳақида қисқача маълумот берувчи «муқаддималаргина» бўлиб қолмай, Навоийнинг поэтика соҳасидаги чуқур илмий кашфиётларини, шеършуносликнинг назарий масалалари таҳлили ва тараққиётини, қолаверса, яңги адабий канонлар мажмуасини ўзида акс эттирувчи илмий асарлар ҳамдир. Бундан кўринадики, Навоий феҳраст ёки дебеча каби бир қарашда катта илмий аҳамиятга эга бўлмагандек туюлган, алоҳида адабий жанр сифатида эътироф этилмаган, бироқ девон муаллифининг адабиётшуносликнинг долзарб масалалари хусусидаги фикрларини баён этиши учун қулай имконият яратувчи ушбу миниатюр илмий асарлар композициясига ҳам ўзига хос яңгиликлар киритади, уларнинг илмий функционал имкониятларини кенгайтиради. Бу дебечаларда ва шарқ классик назмиётида Алишер Навоий кўрсатиб берган асосий адабий-эстетик принциплар ҳақидаги фикрлар мавжуд эди. Шу боисдан ҳам Навоий «Ҳазойин ул-маоний» девонлар куллийётига ёзган дебечасида «Агар менинг девонларимни кўчирар эканлар, бу девонларнинг юзага келишидан иборат дебечамни ҳам албатта кўчириб кўчирсинлар», деб уқдиради.

Навоийнинг композиция масаласида ғазалга нисбатан бўлган қатор талаблари, яъни, ғазалнинг аниқ бир мавзуси бўлиши лозимлиги, шоир ғоя-мақсадининг шу мавзу орқали ифодаланиши, лирик қаҳрамон кечинмаларининг конкрет шароит билан боғланиши, байтларнинг мазмунан изчил ривож, матлаъ ва мақтаънинг ҳам мавзу ва мазмун юзасидан мантиқан ўринли, ғазал ғояси билан уйғун бўлиши каби масалалар унинг ўзи томонидан назарий жиҳатдан ишланиб, қатъий адабий канон даражасига етган эди.

Навоий девонларида етук шарқона фалсафий тафаккурнинг юксак бадиий ифодаси бўлмиш ҳамдлар кенг ўрин эгаллайди. Маълумки, даҳо сўз санъаткорининг умумбашарий ижоди ҳар қандай миллий (тор маънода: миллат маъносида), ирқий, диний, мафкуравий ҳудудларни ёриб чиқади ва фақат инсонни улуғлайди, унинг камолоти учун хизмат қилади. Навоий ижодининг оламшумул аҳамиятини таъминловчи асосий омиллардан бири ҳам унинг ислом маънавий хазинасидан, тасаввуф илмидан баҳрамандлиги, илғор фикрли сўфийлар оқимида мансублиги эди.

Алишер Навоийнинг дунёқарашига кўра, адабий тафаккур инсоннинг катта жисмоний, руҳий меҳнатларнинг заҳмати чеклиб, ўзини ҳар томонлама поклаб эришадиган башарий бойлигидир. Навоий адабий тафаккурининг бекиёс, оламшумул парвозига сабаб бўлган нарса унинг бадиий тасвир соҳасидаги бекиёс санъаткорлигидир.

Ҳар қандай девоннинг биринчи – бошловчи ғазали муаллиф назарида шу девонни ташкил этувчи бошқа ғазаллардан ғоявий-бадиий етуқлиги, тасвир принциплари ва ифода услубининг яңилиги, ўзига хослиги билан ажралиб туриши лозим. Иккинчидан, девонни очувчи ғазал ўқувчи нигоҳида шу девоннинг бадиий қиммати, ғоявий руҳи, шоир услуби ва поэтик стиллари, адабий анъаналарга муносабати, поэтика соҳасидаги илмий-назарий билим ва имкониятлари каби жиҳатлардан муайян тасаввур ҳосил қилади. Девоннинг бошловчи ғазалига мазкур маънодаги талаб ва масъулиятларнинг юкланиши бу ғазал мавқеининг девон ғазалиёти доирасида устунлиги ҳақида фикр уйғотади.

«Ҳазойин ул-маоний» девонларига тартиб бериш даврида ҳамд руҳидаги ғазаллар Навоий лирикасида салмоқли ўринни эгаллаб турарди. Шоир бу девонлар куллийётининг ўз ҳаёти ва ижоди, қолаверса, ўз даври, ватани, халқи, туркий тил тараққиёти учун нақадар муҳим ва жиддий аҳамиятга эга эканлигини ҳис этар эди. Шу боисдан девонлар куллийётини очувчи ҳамд Навоийнинг бутун ҳаёти давомида, яъни 7-8 ёшлардан 50 ёшдан ошгунга қадар яратган ғазаллари ичида энг гўзали, ғоявий-бадиий жиҳатдан мукаммали, аъло мақомдагиси бўлиши керак эди. Лирик мероси куллийётининг бу юксак мавқели ўрнига Навоий «Бадоеъ ул-бидоя» девони учун ёзилган «Ашрақат...» билан бошланувчи ғазални муносиб кўради. Бу ғазал Навоий томонидан энг бадиий юксак деб баҳоланишининг тасдиғи унинг бирор сатрига таҳрир киритилмаганлигида ҳам намоён бўлади. Демак, бу танлов орқали Навоий «Ашрақат...» ёзилган давр, яъни ўзининг 25-38 ёшлар оралиғидаги ижоди лирик маҳоратининг чўққиси бўлганлигига билвосита ишора этади.

Шоир лирикасида айнан шу даврда жанр ранг-баранглиги ҳам кучли бўлганлигини

(13 хил жанрда ижод қилган), бадиий санъатлар техникаси, тасвир усуллари ва бошқа соҳалардаги динамик ривож намойиши кўзга ташланади.

Навоий ўз ҳамд ва наътларида тил илми қонуниятлари ва қоидаларига, айрим сўзлар ва сўз бирикмалари этимологиясига, содда ва халқчил тил хусусиятларига катта эътибор берди.

Ўрта аср адабиётшунослари шакл ва мазмун муносабатлари тушунчасини «лафзу маоний» жумласи билан ифодалайдилар ва шаклга алоқадор бўлган барча унсурларни «лафз» сўзига тегишли деб биладилар. Уларнинг аксарияти ўз асарларида шакл ва мазмуннинг тўлиқ мутаносиблигини, ўзаро тенг даражада уйғунлигини ёқлайдилар. Алишер Навоий эса бу масалага янгича ёндашади, яъни, ҳар қандай бадиий асарда, жумладан, лирикада ҳам мазмун ҳар доим шаклдан устун бўлмоғи кераклиги, шеърнинг гўзал шакли ғоя ва мазмуннинг тўла ва ёрқин ифодаси учун хизмат қилмоғи лозимлигини биринчилардан бўлиб таъкидлайди. Бу ҳодиса Навоийнинг адабиёт ва адабиётшунослик тараққиётига қўшган ҳиссаси ва бекиёс ютуғи эди. Алишер Навоийнинг бадиий асарда маъно ва мазмунни бирламчи ўринга қўйиши, шаклни ва унинг маъно ва мазмунга нисбатан бўлган муносабатларини иккиламчи, тобе унсур сифатида баҳолаши ҳозирги давр адабиётшунослигининг эстетик талабларига мос келади ва буюк ижодкорни тараққийпарвар адабиёт назариётчиси сифатида намоён этади.

Алишер Навоий шеър композицион мукамаллиги соҳасида ижодий иш олиб борар экан, аввало, ғазалларининг семантик-стилистик структураси ва улардаги эмоционал тасвир йўсинига алоҳида эътибор берди. Шеър композициясини поэтик усуллар, бадиий тасвирнинг янги кўринишлари билан янада бойитди. Навоий нафақат ғазалнинг композицион бутунлиги, ундаги қисмларнинг эмоционал-эстетик функциялари ҳақидаги қарашларини, балки, ҳар бир шеърини асарда ғоявий мазмун ва бадиий шакл гармония принциплари асосида бекусур яратилиши лозимлигини ифода этди. Навоий ғазаллар ғоявий-бадиий тақомилини кўзда тутиб олиб борган ижодий меҳнати ғазал жанрининг туркий адабиётдаги композицион мукамалликка эришувига катта таъсир кўрсатди.

Навоийнинг композиция масаласида ғазалга нисбатан бўлган қатор талаблари, яъни, ғазалнинг аниқ бир мавзуси бўлиши лозимлиги, шоир ғоя-мақсадининг шу мавзу орқали ифодаланиши, лирик қахрамон кечинмаларининг конкрет шароит билан боғланиши, байтларнинг мазмунан изчил ривож, матлаъ ва мақтаънинг ҳам мавзу ва мазмун юзасидан мантқан ўринли, ғазал ғояси билан уйғун бўлиши каби масалалар унинг ўзи томонидан назарий жиҳатдан ишланиб, қатъий адабий қонуният даражасига етган эди.

Алишер Навоий «Ҳазойин ул-маоний» девонларини тузиш даврида ўз лирик асарларида бадиий фикрнинг муаллиф ғоя-мақсади ёрқинроқ акс этган асар марказий нуқтасига қадар изчил ва динамик ривожланишига, шеърнинг давомида келадиган тасвирнинг ҳам коммуникатив ва эмоционал жиҳатдан маълум йўналишга эга бўлишига аҳамият берган. Бу умуман, Навоий лирикасига хос бўлган етакчи бадиий хусусиятлардан бири – образнинг тадрижий тақомили принципига алоқадор бадиий тасвир тарзининг бир кўринишидир.

Шоир ғазалларининг асосий типлари ҳақида фикр билдирар экан, Ё.Исҳоқов «Албатта, ҳар бир ғазалда, у қандай типда бўлишидан қатъи назар, шоирнинг субъектив муносабати у ёки бу даражада ўз аксини топади. Лекин, ғазалдаги ана шу объектив ва субъектив моментларнинг (яъни коммуникатив ва эмоционал тасвирнинг) ўзаро мувозанати унинг характери - тасвир типи билан чамбарчас боғлиқ», [Исҳоқов 1983: 56] деб таъкидлайди. Навоийнинг ҳар бир алоҳида олинган ғазалида бу муносабатлар (яъни, объектив ва субъектив моментлар муносабати) муайян шакл ва мазмунда кўринар экан, уни бевосита ғазал характерининг, ундаги тасвир типининг белгиловчи хусусиятларидан бири, деб ҳам баҳолаш мумкин.

Шоир лирик девонларини солиштириб, таркибидан байтлар чиқариб олинган ёки қўшимча байтлар киритилган ғазаллар юзасидан ўтказилган кузатувлар шуни кўрсатадики, Навоий ғазал ҳажми ва унинг ғазал композицияси учун тутган аҳамияти масалалари бора-сида ҳам ўзининг бадиий-эстетик принципларига эга бўлган. Чунончи, шоирнинг аксари таъриф, тавсиф, мадҳ, васф типдаги ва бу тушунчаларнинг қўшилиб кўриниши асосида яратилган ғазаллари етти байтдан иборат бўлиб, улар асосан ишқий тематикадаги, композицияси ихчам образли тасвир асосида қурилган ғазаллардир.

Навоийнинг тўққиз байтли ғазаллари эса мавзу ва семантик структура жиҳатидан хилма-хил бўлган шарҳи ҳол ва мулоҳазавий типдаги ғазаллардир. Ишқий мавзудаги бундай ҳажмли ғазалларда бадиий тасвир етти байтли ғазалларга нисбатан шоирнинг фалсафий-поэтик мулоҳазалари асосида кенгайтирилади, уларда лирик қахрамон кечинмалари тасвирида шикоят мотивлари, тушкун психологик руҳ устунлик қилади. Шоирнинг муҳим фалсафий ғоялари, жиддий ижтимоий фикр ва хулосалари ифодаси учун ўн бир ва ундан ортиқ байтли ғазаллар имконияти кенгроқ ҳисобланади. Чунки, бундай ғазалларда шоир бадиий тасвирнинг турли комбинацияларидан, ҳажм жиҳатидан каттароқ лирик жанрларга тааллуқли бўлган асарлардаги баъзи композицион унсурлардан ҳам (масалан, тасвирий типдаги ғазалларда сюжет чизиғи каби) фойдалана олади. Демак, шеър композициясидаги тасвир типлари унинг ҳажмини белгилашда муайян таъсир кўрсатиш имкониятига ҳам эга экан.

Бу фикрлардан шу нарса аён бўладики, Навоий ғазал ҳажми масаласида фақат туркий шеъриятдагина эмас, балки бутун шарқ ғазалчилигида ҳам адабий қонуният даражасига кўтарила оладиган эстетик мулоҳазалари ва адабий принципларини бевосита ва билвосита баён этди, ғазал формасининг бу жиҳатдан ҳам ижодий такомилга эришуви лозимлигини бекиёс шеърияти мисолида кўрсатди. Навоийдан кейинги давр шеъриятида бу масалада Навоий ижодий принципларига ижобий муносабатда бўлиб, унинг бу соҳадаги анъаналарига бевосита эргашиш тенденциялари яққол кўзга ташланади. Жумладан, Навоийдан кейинги даврлар шеъриятининг машҳур вакилларида Заҳириддин Муҳаммад Бобур, Бобораҳим Машраб, Зокиржон Фуркат, Завқий ва Аваз Ўтар каби шоирлар ғазалларида шеър семантик структураси ва тасвир типи унинг композицияси ва ҳажмини белгиловчи омиллардан бири сифатида хизмат қилганлиги кўзга ташланади.

Навоий лирикасида ижтимоий масалаларнинг қўйилиши ва ҳал этилиши анча кенг даражадаги ғазалларда кузатилади.

«Ҳазойин ул-маоний» девонларига аввалги уч девон таркибига кирмаган ижтимоий мавзудаги 62 ғазал жойлаштирилган. Бу ғазалларнинг аввалги девонларда учрамаслиги уларнинг «Наводир ун-ниҳоя» тартиб берилгандан кейин ёзилганлигига ишора этади. Навоийнинг 45 ёшдан кейинги ҳаёти давомида давр воқеалари ва замондошларига бўлган муносабати, жамият ижтимоий воқелигининг шоир тақдиридаги акс-садоси унинг ушбу давр лирик ижодида ўзига хос йўналишларда ифода этилади. Ҳамдларда (орифона ғазалларда) аввалги девонларнинг шу типдаги ғазалларида кўринмаган хусусият – тасвир объекти бўлмиш Тангри таолога муножот, илтижо оҳанглари устуворлиги кўзга ташланади. Бадиий ифоданинг васф, таъриф, тавсиф формасида ижод этилган ҳамдлар туркуми шоир кексалик лирикасида шарҳи ҳол, мушоҳада типдаги тасвирий усуллар воситасида мазмунан кенгайиб боради. Мамдуҳга бевосита мурожаат, ўтинч, илтижоли фикрлар Навоий ҳамдларининг мактаъдан олдинги байтлари ва мактаъларида ифода этилиб, шоирнинг бу соҳадаги эстетик принциплари асосини белгилайди.

Навоийнинг кексалик даврида ёзилган ижтимоий маъно касб этувчи ғазаллар бадиий тасвир усуллари ва мазмун-мундарижасига кўра шоир дунёқарашининг бу даврдаги ўзгаришларини бир неча аспектда ифодалаб беради. Бу ғазалларнинг барчасида мавзу-ғоя ифодаси, тасвирланмиш ва тасвирий имкониятлар турлича бўлса-да, якуний фикр бир хил маънода, яъни ўзликдан кечиб, фанога юз тутиш мақсади ифодаси билан интиҳо топади. Жумладан, қарилик лирикаси ғоявий мотивлари шоир тасвир-ифода услубининг қуйидаги йўналишларида талқин этилади:

- а) муножот типдаги ғазалларда;
- б) дидактик насихат ёки тажрибали кексанинг ёшларга берадиган панд-ўғитлари ифодаланган ғазалларда;
- в) сўфийлик руҳида ёзилган – орифона ёки бевосита тасаввуф масалаларини муҳокама ва тарғиб этувчи ғазалларда;
- г) «қарилик» ва «йигитлик» мафҳумлари воситасидаги мушоҳадавий-дидактик ғазалларда.

Ижтимоий мавзу воситасида юзага келган дидактика шоир ҳаётининг турли даврларида ўша давр мазмуни билан ҳамоҳанг равишда намоён бўлади. Йигитлик даврида у оптимистик, ҳаётсевар тонусда фалсафий моҳият касб этади; ўрта ёшликда умуман бу фоний дунёдан «кўл ювиш», уни рад этиш маъносидаги пассив дидактика шаклида ифодаланади;

кексалик даври ғазалларида дидактик бўёқ шоирнинг сўфийлик дунёқараши асосидаги фикрларида ўз аксини топади. Кексалик лирикасида ижтимоий мавзунинг мантикий ри-
вожи ва хулосаси учун хизмат қилувчи дидактиканинг аввалги давр ғазалиётидан фарқли
жиҳати шундаки, унда яна ҳаётга муҳаббат (йигитлик лирикасидаги каби жўшқин, илмий-
фалсафий оҳангларда бўлмаса-да), уни онгли кечиришга рағбат тарғиб этилади.

Навоийнинг «Илк девон»да ижтимоий мавзу талқини кучли биографик асосга эга бўлса,
«Бадоеъ ул-бидоя»да бу мавзу шоир фалсафий қарашларининг назарий масалаларини ҳам
қамраб олган ҳолда ифода этилади. Чунончи, Навоий «замон» ва «аҳли замон»дан қаттиқ
шикоят, танқид руҳидаги фикрлари воситасида шу замон ноетуклигига сабаб бўлувчи му-
аммолар, иллатларни очиб ташлашга, шу муносабат билан инсон руҳий дунёси ва жамият
касалликларига даво излашга интилади, ўз даврида маърифат воситасида комил инсоний
жамият қуришга умид боғлайди. Бу ғазалларда юксак оптимистик руҳ ҳукмрон бўлиб,
улар Навоийнинг барча даврларда яратилган ғазалларидан ана шу жиҳатлари билан ажра-
либ туради. Агар Навоийнинг 30-40 ёшлари оралиғида буюк Темурийлар давлатидаги ғоят
катта ижтимоий-сиёсий фаолиятининг бадиий ижодига бўлган таъсирини идрок этадиган
бўлсак, бу ҳодисанинг табиий эканлигига амин бўламиз. Бу давр лирикасида Навоий иж-
тимоий дидактикани фалсафий дидактика даражасига кўтарди. Шоир лирикасида намо-
ён бўлган ҳаётсевар пафос кейинчалик унинг эпик асарларида янада юксакроқ мақомда
ўз ифодасини топди. Навоий лирикаси қаҳрамони кейинчалик унинг ижодий камолоти
чўққиси бўлмиш «Хамса» дostonлари қаҳрамонлари образларида ўзининг мукаммал сий-
мосига, кўринишига эга бўлди. Шу нуктаи назардан Навоийнинг ҳаётсевар ва инсонпар-
вар ижтимоий лирикасини фалсафий-илмий-дидактик лирика деб баҳолаш мумкин.

«Наводир ун-нихоя» тузилгандан кейин ёзилган ва «Хазойин ул-маоний» девонла-
ридан ўрин олган ижтимоий руҳдаги ғазаллар Навоийнинг кексалик лирикасида ҳам
ғоявий-тематик ва бадиий жиҳатдан муайян ўзгаришлар содир бўлганлигини кўрсатади.
Чунончи, бу даврда шоирнинг ижтимоий масалаларга бўлган муносабатида сўфийлик
дунёқарашининг кучли таъсири сезилади.

Навоий ғазалиётда мактаъ ва мактаъдан олдинги ўринда келиб, мазмун ва услуб
жиҳатидан нисбий мустақиллик руҳига эга бўлган байтлар муҳим поэтик мавқе эгаллай-
ди. Шоирнинг ғазал мавзуси ва мазмуни юзасидан чиқарган мантикий хулосасини ёки
тасвир объектига нисбатан бўлган субъектив муносабатини, хусусан, унинг муҳим фал-
сафий-ижтимоий ғояларини ифода этувчи мактаъдан олдинги байтларни А.Ҳайитметов
лирик чекиниш сифатидаги байтлар деб атаган. Ё.Исҳоқовнинг фикрича эса, «Навоийнинг
муҳим фалсафий, ижтимоий фикр ва хулосаларини юксак эмоционал формада ифода этган
шеърый жанр деб аташ мумкин» [Исҳоқов 1983: 63]. Навоийнинг ғазал композициясидаги
ҳар бир алоҳида олинган байтлар ва семантик бўлакларни якуний мантикий хулоса во-
ситасида яхлит лирик асар қилиб бирлаштирувчи мактаъ ва мактаъдан олдинги байтларга
бўлган ижодий муносабати унинг шеърятини матнлари вариантларида (бир шеър матни
бир неча нусхалари) ҳам кўринади. Жумладан, шоирнинг «Бадоеъ ул-бидоя» ва «Наво-
дир ун-нихоя» таркибига кирган мактаъси бўлмаган ғазаллари мактаъ билан таъминлан-
ган. Масалан, «Бадоеъ ул-бидоя» га 42, «Наводир ун-нихоя»га эса 43-ўринда киритилган
мулоҳазавий бир ғазал бунга мисол бўла олади. Бу ғазал композицияси шоирнинг чуқур
ижтимоий-фалсафий мулоҳазалари асосида қурилган бўлиб, услуб жиҳатидан ҳам ўзига
хосликка эга:

Кимса ҳаргиз кўрмади чун аҳли даврондин вафо,
Улки даврон офатидур не тамаъ андин вафо?!
Жониму умрумдур ул ой бевафо бўлса не тонг,
Қайда кўрмиш кимса ҳаргиз умр ила жондин вафо?!
Гар вафо қилсанг эрур андинки, бордурсен пари,
Йўқса ким оламда кўрмиш навъи инсондин вафо?!
Ваҳки, даврон аҳлидин жуз бевафолиғ кўрмади,
Ҳар нечаким кўрдилар мен зори хайрондин вафо.
Чун вафо гулбарги даврон боғида очилмади,
Бежиҳатдур кимки истар бу гулистондин вафо.
Кимса кўнглин кимсадин истаб вафо олдурмасун
Ким, манга худ етмади ул кўнглум олғондин вафо.

Эй Навоий, гар вафосиз чиқти ул султони хусн,
Топдинг элдинким, тиларсен эмди султондин вафо?!

Ғазалнинг биринчи варианты, яъни «Илк девон» матнида мактаъ бор, унинг «Бадоеъ ул-бидоя» матни эса мактаъсиз. Мактаъдан олдин келувчи олтинчи байт шоир ғоя-мақсаднинг хулосавий ифодаси сифатида шеърга якун ясаган. Девонларида ғазаллар ҳажмининг етти байтдан кам бўлмаслиги принципига амал қилган Навоий бу ғазал композициясини ҳам ҳажм, ҳамда семантик-эмоционал тасвир такомили борасидаги мулоҳазалар юзасидан мактаъли бўлишини маъқул кўрган. Чунки, ғазалнинг биринчи қисмидаги байтлар каби мактаъда мисраъларнинг риторик сўроқ воситасида боғланиши шеър композициясида бадиий тасвир яхлитлигини таъминлайди. Шу ўринда бир савол туғилади: нега Навоий ғазални «Бадоеъ ул-бидоя» девонига мактаъсиз ҳолда киритган? Унинг «Наводир ун-нихоя» ва «Фавойид ул-кибар» нусхаларига эса чиқариб олинган мактаъни қайтадан қўшган?

Мактаъни ғазалнинг умумий мазмунидан узилган ҳолда олиб қарасак, у шоирнинг бирор реал воқеа-ҳодиса муносабати билан ёзган эпиграммаси тарзида намоён бўлади. Аммо, у мазкур ғазал ниҳоясига жойлаштирилар экан, бу таассурот ғазалнинг умумий руҳида ҳам акс этади. Бу эса бевосита ғазалнинг ёзилиш даври ҳақидаги мулоҳазаларнинг уйғонишига сабаб бўлади.

Албатта, Навоий мактаъда султон образини тасодифан киритмаган. Шоирнинг барча жанрлардаги лирик асарларида бўлгани каби султон образи бу байтда ҳам ўзининг ҳаётдаги реал прототипига эгадек кўринади. Шундай бўлмаганда, Навоий бу образни умумлашма, типик образ сифатида отнинг кўплик грамматик формасида бериши ёки ғоявий фикрлари хулосаси учун бошқа образлар, бадиий лавҳалардан фойдаланиши мумкин эди. Демак, байтдаги фикр йўналиши реал Султонга қаратилган.

Агар мактаънинг «Наводир ун-нихоя» девони тартиб берилиши даврида ғазалга қайта қўшилганлигига эътибор берсак, унинг 80-йиллар ўрталарида шоир давлат ишларидан расман ўзини четга олиб, султон ва амалдорлар билан бўлган муносабатлардан қаттиқ чарчаган дамлардаги кайфияти ифодаси бўлиши мумкин, деган хулоса чиқади. Чунки, мактаъда шоирнинг замона султонидан норози ҳолдаги руҳий кайфияти равшан акс этиб турибди.

Ғазал шоирнинг ёшлик даврига тааллуқли. Шоирнинг ёшлик ва йигитлик даври биографиясида бевосита из қолдирган султонлар – унга ниҳоятда ғамхўр бўлган Муҳаммад Султон Мирзо, Абулқосим Бобур Мирзо (Мирзо Улуғбекнинг укаси Бойсунғур Мирзонинг ўғиллари) ва шоирнинг Ҳиротни учинчи марта тарк этишига бевосита сабабчи бўлган Абу-саид Мирзолардир. Агар ғазал Навоийнинг мамлакат султонидан вафо кутмаган бир даврида, яъни Самарқанд сафари олдидан ёзилганлиги эҳтимолини эътиборга оладиган бўлсак, «Бадоеъ ул-бидоя» га тартиб бериш даврида Навоий маълум мулоҳазалар нуктаи назаридан уни ғазал таркибига киритмаган бўлиши мумкин. Чунки, Султон Ҳусайн Бойқаронинг бевосита ғамхўрлиги ва раҳнамолиги остида ўзининг биринчи расмий девонига тартиб бераётган шоир бу девонга элдан ва султондан қаттиқ шикоят пафоси уфуриб турган байт-ни киритишни истиҳола қилган. Кейинчалик эса, «Наводир ун-нихоя»ни тузиш даврида ғазал композицияси бутунлигини ўйлаб уни қайтадан ғазал таркибига киритган. Ана шу мулоҳазалар қуйидаги хулосаларни чиқаришга имкон беради: кўзда тутилаётган ғазал Навоийнинг ижтимоий-маърифий йўсиндаги тадрижли ғазалларидан биридир. Уч вариантда бўлган бу ғазалнинг кейинги вариантыдаги мактаъ ўқувчи диққатини бевосита муаллифнинг ҳаёти билан боғлиқ муносабатлар доирасига тортиб, ғазалнинг умумий руҳига воқеабандлик хусусиятини киритади. Бундан ташқари, Навоийнинг мактаъ ёзилган даврдаги сиёсий қарашларини ҳам ифода этади. Навоийнинг ёшлик лирикасига тегишли бўлган бу ғазал у бу даврда катта муҳаббат кўйган подшоҳлар («Ҳар гадоким бўрёи факр эрур кисват анго» ва «Илк девон»даги бошқа ғазалларни эсланг) – ака-укалар – Муҳаммад Султон Мирзо (1456) ва Абулқосим Бобур Мирзо (1457) вафотларидан кейин, 1464 йилда Машҳаддан Ҳиротга қайтиб, оғир қийинчиликларни бошидан кечириётган бир даврда яратилган. Ғазалнинг «Илк девон»дан жой олганлиги Навоийнинг Самарқанд сафари олдидан, яъни 1464-1465/66 йиллар оралиғида ёзилганлигини тасдиқлайди. Бу ғазал хусусида яна шуни айтиш мумкинки, у шоир кўнглига маҳбуб шеърлардан бири бўлган. Кейинчалик Навоийнинг бу ғазалга мусаддас боғлаб «Бадоеъ ул-бидоя» девонига киритиши бунинг исботидир.

Мухтасар хулоса шундан иборатки, Алишер Навоий лирикасини севимли қилган биринчи хусусият ундаги шеърларда инсон қалбининг, инсон онгининг, унинг фазилат ва хислатларининг дохиёна тасвирланишидадир. Навоий шеърларида инсон кадр-қиммати улуғланади. Ҳар бир ғазал ўқувчи қалбида меҳр-шафқат, раҳм-адолат уруғини экади. Ўқувчини ҳиммат ва инсонийлик, қаноатлилик ва бошқа олийжанобликлар руҳида тарбиялайди. Шоир девонларидаги ҳамд ва наът руҳида ҳамда орифона усулда яратилган шеърларда ўзининг тасаввуфий мулоҳазалари воситасида оламни ва инсонни улуғлайди. Алишер Навоий тасаввуф руҳида ёзган шеърларида Фаридуддин Аттор, Хожа Аҳмад Яссавий, Шайх Низомий Ганжавий, Хусрав Дехлавий, Ҳофиз, Саъдий, Нуриддин Абдурахмон Жомий таълимотларига эргашади ҳамда ўз фикрларини ўта санъаткорлик билан оригинал байтларда ифода этади. Алишер Навоийнинг дунёқарашига кўра, адабий тафаккур – инсон жисмоний ва руҳоний покланиш орқали қўлга киритадиган бойликдир. Навоий инсон мавжуд моддий оламнинг ўзида ҳам ана шу бойликни қўлга киритиши мумкин, деб ҳисоблайди. Бу унинг кўпчилик сўфийлар ва мутасаввифлардан ажралиб турадиган томонидир. Бунинг учун эса инсон ўзлигини таниши керак, оламни таниши керак, акс ҳолда, «Садди Искандарий»да тасвирланганидек, ўзи океанда яшаб сув ахтариб ҳалок бўлган балиқлар ҳолига тушади.

Алишер Навоийнинг кўпгина шеърларида олий ҳақиқат, мукамал адолатга эришиш ғояси олға сурилади ва бадиий ҳал қилиб берилади.

Навоий лирикасининг поэтик ўзига хослигини изчил ўрганиш орқали эса шоир биографиясининг баъзи жиҳатларига оид муҳим маълумотларга эга бўлиш мумкин, шунингдек, ғазаллардаги поэтик усуллар ва бадиий тасвир хусусиятларини ҳам чуқурроқ текшириш имконияти пайдо бўлади.

Алишер Навоий ўзининг оламшумул ижоди мисолида лириканинг жамият маънавий-маърифий тараққиётида тутган ўрни, унинг бадиий ижод, адабиётшунослик ва адабий танқид соҳалари ривожига бўлган таъсири доираларини ҳам кўрсатиб берди ва бу нарса шоир лирикасини кенг кўламда – ғоявий-бадиий, адабий-эстетик, илмий-назарий аспектларда янада чуқурроқ ўрганишни тақозо этади.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Алишер Навоий. МАТ. XX томлик. 1-т. – Тошкент, 1987.
2. Абдуғафуров А. Навоий сатираси. 1-китоб. – Тошкент, Фан, 1966. – 267 б.
3. Абдуғафуров А. Буюк бешлик сабоқлари. – Тошкент, 1995. – 184 б.
4. Бертельс Е.Э. Избранные труды. «Наваи и Джами». – М.: Наука, 1965. – С.164.
5. Валихўжаев Б. Мумтоз сиймолар. 2 томлик. –Тошкент, 2002. – 508 б.
6. Воҳидов Р. Алишер Навоий ва илоҳиёт. – Бухоро, 1994. –176 б.
7. Зоҳидов В. Дебочанинг сири. – Тошкент, 1975.
8. Зоҳидов В. Жаҳон бадиияти зарварақлари. – Тошкент, 1980.
9. Исҳоқов Ё. Навоий поэтикаси. – Тошкент, 1983.
10. Каримова Ф. Ўзбек адабиётида дебоча. (НДА). – Тошкент, 1993.
11. Комилов Н. Маънолар оламига сафар. – Тошкент, 2012.
12. Салоҳий Д. Навоийнинг шеърӣ услуби масалалари. – Тошкент, 2005.
13. Солиҳова М. Навоий дебочаларида шоир биографиясига доир маълумотлар//Адабий мерос. 1-т. – Тошкент, 1968.
14. Шайхзода. Асарлар. VI томлик, V т.: Адабий-танқидий мақолалар. – Тошкент,1973.
15. Ҳайитметов А. Навоий лирикаси. – Тошкент, 1961.
16. Ҳасанов С. Бобурнинг “Аруз рисоласи” асари. – Тошкент: Фан, 1981. –132 б.
17. Ҳаққулов Иброҳим. Навоийга қайтиш. 3-китоб. – Тошкент: TAMADDUN, 2016. – 316 б.
18. Ҳожиаҳмедов А. Навоий арузи нафосати. – Тошкент: Фан, 2006. 288 б.
19. www.ziyounet.uz
20. www.literature.uz

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Alisher Navoiy xalqaro jurnali Amerika qo'shma shtatlarining Crossref.org tizimiga kiritiladi hamda har bir maqolaga doi raqami beriladi. Jurnalda quyidagi ruknlar bo'yicha maqolalar chop etiladi:

- **NAVOIY VA JAHON ADABIYOTI**
- **NAVOIY VA TILSHUNOSLIK MASALALARI**
- **TEMURIYLAR DAVRI TURKIY VA O'ZBEK ADABIYOTI**
- **BAHOSIZ BITIKLAR** (Navoiy asarlarining qo'lyozmalari, Navoiy merosi va matnshunoslik masalalari uchun).
- **ASLIYAT UMMONI** (asosan, ingliz, fransuz, nemis, rus, xitoy, yapon, koreys, hind tillariga).
- **NAVOIY NASRI VA NAZMI NAFOSATI** (Navoiy nasri va nazmiga doir tadqiqotlar uchun).
- **ILM, OLAM VA OLIM** (Navoiy ilmiy merosi va turli ilmlarga doir qarashlari uchun).
- **HAQIQAT SARI SAFAR** (Navoiyning falsafiy qarashlari).
- **MA'RIFAT YOG'DUSI** (Navoiy va islom ma'rifati, Navoiyning diniy-ma'rifiy qarashlari, Navoiy va tasavvuf).
- **NAVOIY POETIKASI** (Fasohat, balog'at, badiiyat, aruz va qofiya bilan bog'liq masalalar).
- **TURKIY MUMTOZ ADABIYOT TADQIQI VA UNING BOSHQA ADABIYOTLAR BILAN QIYOSI**
- **NAVOIY VA ADABIY TA'SIR MASALALARI**
- **NAVOIY VA TA'LIM-TARBIYA MASALALARI**

MAQOLALARGA QO'YILADIGAN TALABLAR:

- maqola 10-15 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- maqolalar **o'zbek, turk, tojik, rus, ingliz, fransuz** tillarida qabul qilinadi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
 1. Maqola sarlavhasi.
 2. Muallifning F.I.SH., lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o'qish) joylari, viloyat, respublika va elektron pochta adresi to'liq keltiriladi.
 3. Annotatsiya (maqolaning qisqacha mazmun va maqsadi, 100-150 ta so'zdan iborat bo'lishi lozim) **o'zbek, rus, ingliz** tillarida beriladi.
 4. Tayanch so'z va iboralar **o'zbek, rus, ingliz** tillarida (7-10 so'zdan iborat bo'lishi kerak).
 5. Kirish (Introduction)
 6. Asosiy qism (Main part)
 7. Natijalar va muhokama (Results and Discussions)
 8. Xulosalar (Conclusions)
 9. Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi (15-20 ta adabiyot).
- maqola Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, 1 intervalda tayyorlanadi;
- havola(snosciklar)lar katta qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi [Mo'minov 2020: 25] shaklida keltiriladi;
- maqola tomonlari chap: 3 sm, o'ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm;
- maqolada keltirilgan ma'lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko'chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas'uldir.
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan **tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;**
- tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.
- jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.
- Maqola so'ngida mualliflar(lar) telefon raqamini kirirtishlari shart.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Toshkent shahri Amir Temur ko'chasi Matbuot;
Samarqand shahri Universitet xiyoboni 15, SamDU filologiya fakulteti
Tel.: +99891 527 68 22 Telegram raqami: +99891 527 68 22
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

ИНФОРМАЦИОННОЕ ПИСЬМО МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА “АЛИШЕР НАВОИ”

Международный журнал “Алишер Навои” будет включен в систему Crossref.org Соединенных Штатов Америки и каждой статье будет присвоен DOI. Статьи для публикации в журнале принимаются по следующей тематике:

- **НАВОИ И ВСЕМИРНАЯ ЛИТЕРАТУРА**
- **НАВОИ И ВОПРОСЫ ЯЗЫКОЗНАНИЯ**
- **ТЮРКСКАЯ И УЗБЕКСКАЯ ЛИТЕРАТУРА ЭПОХИ ТЕМУРИДОВ**
- **БЕСЦЕННЫЕ РУКОПИСИ** (рукописи произведения Навои, проблемы наследия Навои и текстологии)
- **ОКЕАН МЫСЛЕЙ** (переводы произведений Навои на английский, французский, немецкий, русский, китайский, японский, корейский, индийский языки)
- **ИЗЫСКАНОСТЬ ПРОЗЫ И ПОЭЗИИ НАВОИ** (для исследований в области прозы и поэзии Навои)
- **НАУКА, МИР И УЧЕНЫЙ** (научное наследие Навои и его научные взгляды)
- **ПУТЬ К ИСТИНЕ** (философские взгляды Навои)
- **ДУХОВНОЕ ОЗАРЕНИЕ** (Навои и ислам, нравственно-духовные воззрения Навои, Навои и суфизм)
- **ПОЭТИКА НАВОИ** (вопросы поэтики, системы аруз, ритмики и рифмы)
- **ИССЛЕДОВАНИЕ ТЮРКСКОЙ КЛАССИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ И ЕГО СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕНИЕ**
- **НАВОИ И ВОПРОСЫ ЛИТЕРАТУРНОГО ВЛИЯНИЯ**
- **НАВОИ И ВОПРОСЫ ВОСПИТАНИЯ И ОБРАЗОВАНИЯ**

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ:

- Объем статьи: около 10-15 страниц;
- Статьи принимаются на **узбекском, турецком, русском, английском и французском языках**;
- Структура статьи:
 1. Название статьи.
 2. И.Ф.О. автора, должность, научная степень, место работы (учёбы), область, республика, электронная почта.
 3. Аннотация (краткое содержание и цель статьи, статьи в объеме 100-150 слов) на **узбекском, русском и английском языках**.
 4. Ключевые слова и выражения на **узбекском, русском и английском языках** (7-10 слов).
 5. Вступление (Introduction)
 6. Основная часть (Main part)
 7. Результаты и обсуждение (Results and Discussions)
 8. Заключение (Conclusions)
 9. Литература (References) в алфавитном порядке (15-20 наименований).
- Шрифт текста – Times New Roman; размер — 14 пунктов; межстрочный интервал — 1,5;
- Сноски приводятся в квадратных скобках с указанием *фамилии автора – года издания – страницы* [Мўминов 2020: 25];
- Параметры страницы: слева 3 см, справа 1,5 см, сверху и снизу по 2 см;
- Ответственность за научную обоснованность, достоверность приведенных в статье данных и оригинальность несут авторы статьи.
- Статьи проходят обязательную экспертизу. В журнале публикуются **статьи, рекомендованные экспертами к публикации**;
- Нерекондованные публикации статьи не публикуются и не возвращаются авторам.
- В одном номере журнала публикуется только 1 статья автора.
- В конце статьи необходимо указать контактный номер автора.

НАШИ КОНТАКТЫ:

Ташкент, проспект Амира Темура, улица Матбуотчилар;
Самарканд, Университетский бульвар, 15, факультет филологии СамГУ
Тел.: +99891 527 68 22 Телеграм номер: +99891 527 68 22
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

**ALISHER NAVOI INTERNATIONAL
JOURNAL INFORMATION LETTER**

Alisher Navoi International Journal is entered into the United States Crossref.org system and each article is assigned a circle number. The magazine publishes articles on the following sections:

- **NAVOI AND WORLD LITERATURE**
- **NAVOI AND LINGUISTIC ISSUES.**
- **TURKISH AND UZBEK LITERATURE OF THE TEMURIDS PERIOD**
- **INVALUABLE ESSAYS** (for manuscripts of Navoi's works, Navoi's heritage and textual issues).
- **ORIGINAL WORK** (mainly in English, French, German, Russian, Chinese, Japanese, Korean, Hindi).
- **BEAUTY OF NAVOI PROSE AND POETRY** (for research on Navoi prose and poetry).
- **SCIENCE, THE WORLD AND SCIENTIST** (for Navoi's scientific heritage and views on various sciences).
- **JOURNEY TO THE TRUTH** (Navoi's philosophical views).
- **THE LIGHT OF ENLIGHTENMENT** (Navoi and Islamic enlightenment, Navoi's religious-enlightenment views, Navoi and mysticism).
- **NAVOI POETICS** (Issues related to eloquence, maturity, art, rhyme and rhyme).
- **RESEARCH OF TURKISH CLASSICAL LITERATURE AND ITS COMPARISON WITH OTHER LITERATURE**
- **NAVOI AND LITERARY INFLUENCE ISSUES.**
- **NAVOI AND EDUCATIONAL ISSUES.**

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- the article is presented in 10-15 pages;
- Articles are accepted in **Uzbek, Turkish, Tajik, Russian, English, French**;
- Structure of the article:
 1. Article title.
 2. Full name of the author, position, academic title, place of work (study), region, republic and e-mail address.
 3. Annotation (brief content and purpose of the article, should be 100-150 words) is given in **Uzbek, Russian, English**.
 4. Key words and phrases in **Uzbek, Russian, English** (should be 7-10 words).
 5. Introduction
 6. Main part
 7. Results and Discussions
 8. Conclusions
 9. References - listed in alphabetical order (15-20 references).
- The article is prepared in Times News Roman font, 14 sizes, 1 space;
- references are given in parentheses in the form of the author's name - date of publication - page [Muminov 2020: 25];
- sides of the article left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm;
- The author (s) are responsible for the scientific validity, reliability and copying of the information and evidence presented in the article.
- Articles will be examined. Only articles recommended by experts will be published in the journal;
- Un recommended articles will not be published and will not be returned to the authors.
- Only 1 article by the author is published in 1 issue of the magazine.
- The author (s) must enter a phone number at the end of the article.

ADDRESS:

Tashkent city, Amir Temur street Press; Samarkand University Boulevard 15,
SamSU Faculty of Philology Phone: +99891 527 68 22
Telegram number: +99891 527 68 22 E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

ALISHER NAVOIY

XALQARO JURNAL
INTERNATIONAL JOURNAL
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ALISHER NAVOIY. ADIBLAR XIYOBONI

АЛИШЕР НАВОИ. АЛЛЕЯ ЛИТЕРАТОРОВ

ALISHER NAVOI. ALLEY OF LITTERATEURS